

Град Кикинда,
Општина Нова Црња, Општина Житиште и Општина Сечањ

**Концепт развоја циркуларне економије у пољопривреди
на територији пограничних банатских локалних
самоуправа: Кикинда, Нова Црња, Житиште и Сечањ**

Кикинда, децембар 2023.

Садржај

Листа скраћеница	...	2
1. Увод	...	3
2. Подаци о релевантним планским документима и правном оквиру	...	5
3. Опис постојећег стања	...	8
4. Дефинисање жељене промене	...	26
5. Дефинисање циљева	...	27
6. Идентификовање мера	...	29
7. Извештај о анализи ефеката алтернативних опција	...	32
8. Информације о резултатима спроведених консултација	...	32
9. Предлог и образложење изабране опције	...	33
10. Процена потребних финансијских средстава	...	34
11. Процена финансијских ефеката	...	35
12. Оквирни предлог плана наредних корака	...	35
13. Одређење начина извештавања	...	36

Листа скраћеница

АПВ	- Аутономна покрајина Војводина
АПР	- Агенција за привредне регистре
БГ постројење	- Биогасно постројење
ЕПС	- Електропривреда Србије
ЕУ	- Европска унија
ЗЖС	- Заштита животне средине
ЈЛС	- Јединица локалне самоуправе
ЈКП	- Јавно комунално предузеће
ОИЕ	- Обновљиви извори енергије
ПГ	- Пољопривредно газдинство
ПСС	- Пољопривредна стручна служба
РЗС	- Републички завод за статистику
РС	- Република Србија
РСД	- Динар Републике Србије

1. Увод

Концепт циркуларне економије широко се промовише, како на глобалном нивоу, тако и у оквиру европске политике. То је недвосмислено приказано 2015. године усвајањем Агенде одрживог развоја 2030. Уједињених нација (енг. 2030 Agenda for Sustainable Development) и Закона о потврђивању Споразума из Париза, чиме се свет определио на одрживи развој и ублажавање климатских промена. Европски зелени договор (енг. European Green Deal) усвојен је 2019. године, као нова развојна стратегија која има за циљ да до 2050. године Европа постане први климатски неутралан континент, док су 2020. године донета још два важна документа: Нови акциони план за циркуларну економију – за чистију и конкурентнију Европу и Нова индустријска стратегија за Европу. Као део Европског зеленог договора, 2020. године потписана је Софијска декларација о Зеленој агенди за Западни Балкан, коју чине пет стубова од којих је један управо циркуларна економија, док је 2021. године усвојен и Акциони план за Зелену агенду.

Разлози за широко потенцирање циркуларности у економији су бројни и односе се на нерационално коришћење ресурса, примену застарелих технологија, ниску енергетску ефикасност, висок ниво генерисања отпада, недовољно коришћење секундарних сировина и сировина из рециклажног процеса, као и неадекватно управљање отпадом. Све ово има за последицу емисије загађујућих материја у ваздух, воду и земљиште, генерисање значајних количина и неадекватно одлагање отпада односно негативан утицај на здравље људи и животну средину.

С обзиром на чињеницу да је држава Србија на путу ка чланству у европској заједници, а са намером да овај глобални и европски тренд пренесе на национални ниво, Министарство за заштиту животне средине је у сарадњи са програмом Уједињених нација за развој (УНДП) 2020. године припремило најпре „Мапу пута за циркуларну економију у Србији“, као путоказ ка транзицији са линеарне (узми – произведи – употреби - баци) на модел циркуларне економије (смањење стварања отпада, повећање поновне употребе и његово рециклирање), да би дефинисање стратешког оквира за циркуларну економију у Републици Србији било заокружено израдом Програма развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022–2024. године, чији је општи циљ стварање подстицајног окружења за развој циркуларне економије у циљу подршке зеленој транзицији у Републици Србији.

Да би даље ојачала свој одрживи развој и конкурентност, Република Србија мора да следи глобалне и европске економске трендове, укључујући нове критеријуме конкурентности, као што су врста материјала и начин њихове употребе, нови пословни модели, чистије технологије, иновације, дигитализација, ресурсна и енергетска ефикасност, итд. Међутим, у Републици Србији и даље преовладава линеарни економски модел који подразумева неодрживу експлоатацију природних ресурса и енергије, док је циркуларна економија још увек представља релативно нов појам. Јавни сектор, привреда, научна заједница и грађани се тек на неки начин упознају са принципима и примерима овог прогресивног приступа, који се заснива на максималном, рационалном и поновном коришћењу ресурса и који се намеће као одговор на растуће потребе човечанства са једне и заштите животне средине са друге стране. Може се рећи да је циркуларна економија сложена међусекторска платформа чији је циљ да повеже различите друштвене процесе и омогући њихову међусобну хармонизације. Као нови пословни модел, циркуларна економија предвиђа максималну оптимизацију

економских процеса, коришћењем расположивих сировина и енергетских ресурса из отпада, ефикасно коришћење енергије и људских ресурса, уштеду у времену и начину организовања пословања, уз максимално смањење негативног утицаја на животну средину и климу.

Иако циркуларна економија представља могућност за убрзани развој и већу конкурентност привреде Републике Србије, њено увођење захтева системски приступ, односно примену дугорочне државне стратегије и политика, промену свести, досадашњих образаца понашања и бизнис модела, веће ангажовање свих актера, као и примену нових технологија и модернизацију целокупног друштва. Међутим, примена концепта не искључује приступ „одоздо ка горе“ и могућност да на регионалном и локалном нивоу свака локална самоуправа допринесе том процесу. Иако је циркуларна економија мултисекторска тема која обухвата већи број области, као што су управљање отпадом, управљање водама, коришћење ОИЕ, енергетска ефикасност, нови обрасци производње и потрошње, и друго, Концептом је обухваћена пољопривреда као једна од, са становишта ресурса, најзначајнијих области за циркуларну економију у референтном подручју, која је разматрана у контексту тренутног стања, анализе ресурса и потенцијала за примену циркуларне економије, односно дефинисања циљева и конкретних мера за постизање жељене промене. Са једне стране, пољопривреда је врло негативно утицајна на животну средину и представља једог од највећих загађивача воде, земљишта и ваздуха, са уделом од 9,58% укупне емисије гасова са ефектом стаклене баште. Са друге стране, она је врло погодна за примену принципа циркуларне економије, пре свега због саме природе производних токова и циркулације ресурса и материјала, али и чињенице да она даје инпуте за друге производне секторе. Иако је потенцијал развоја циркуларне економије у пољопривредној производњи посматраног подручја велики, неопходна су додатна улагања и напори да би се постојећи модел интензивне пољопривредне производње превео у циркуларни принцип.

Концепт представља својеврсну микро регионалну мапу пута за четири локалне заједнице, која ће допринети примени концепта циркуларне економије у пољопривреди и формирању одрживих локалних заједница у будућности. Овакав документ у предметној области се на посматраном подручју доноси први пут и њиме се усвајају принципи започете реформе у области циркуларне економије у Републици Србији. Припремљен је у складу са Уредбом о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената јавних политика („Службени гласник РС”, број 8/19), од стране Града Кикинде, Регионалног центра за друштвено-економски развој Банат и општина Нова Црња, Житиште и Сечањ. Током израде документа одржане су консултације са заинтересованим странама, као и два састанка у формату фокус групе, у циљу прикупљања информација о тренутном стању у области циркуларне економије у пољопривреди, проблемима са којима се актери суочавају, али и сагледавању промена које треба да се постигну.

Концепт је рађен за период 2024-2030. година.

2. Подаци о релевантним планским документима и правном оквиру

Овај документ своје утемељење налази у позитивним законским пописима, пре свих, дефинисаним у:

- **Закону о управљању отпадом** („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10, 14/16 и 95/18 – др. закон и 35/23), којим се уређује област управљања отпадом, са циљем да се обезбеде и осигурају услови за: превенцију настајања отпада, посебно развојем чистијих технологија и рационалним коришћењем природних богатстава, као и отклањање опасности од његовог штетног дејства на здравље људи и животну средину; поновно искоришћење и рециклажу отпада, издвајање секундарних сировина из отпада и коришћење отпада као енергента и др. Тако се у Члану 8а. дефинише нуспроизвод, док се у Члану 38. наводи да надлежни орган за управљање отпадом предузима одговарајуће мере за подстицање поновне употребе производа, обезбеђење високог нивоа рециклаже и промоције или унапређења поновног коришћење отпада, што је посебно важно за примену концепта циркуларне економије.
- **Закону о коришћењу обновљивих извора енергије** („Службени гласник РС“, бр. 40/21 и 35/23), којим се, између осталог, уређује коришћење енергије из обновљивих извора, ... интеграција енергије из обновљивих извора на тржиште, системи подстицаја производње електричне енергије из обновљивих извора, ... производња електричне енергије из обновљивих извора за сопствену потрошњу, коришћење ОИЕ у области топлотне енергије и области саобраћаја, ... Тако се у Члану 3. дефинишу дугорочни циљеви који се могу довести у везу са принципима циркуларне економије, као што су смањење употребе фосилних горива и повећање коришћења ОИЕ у циљу заштите животне средине.
- **Закону о заштити животне средине** („Службени гласник РС“, бр. 135/04, 36/09, 36/09 – др. закон, 72/09 – др. закон, 43/11 – УС, 14/16, 76/18, 95/18 – др. закон и 95/18 – др. закон), којим се уређује интегрални систем заштите животне средине којим се обезбеђује остваривање права човека на живот и развој у здравој животној средини и уравнотежен однос привредног развоја и животне средине у РС. Тако се у Члану 53. дефинише појам еколошког знака, као и потребни услови за његову доделу и одузимање (Члан 54.).
- **Закону о комуналним делатностима** („Службени гласник РС“, бр. 88/11, 104/16 и 95/18), који утврђује комуналне услуге и уређује опште услове и начин њиховог пружања, омогућава организовање и пружање комуналних услуга за две или више ЛС, под условима предвиђеним законом и међусобним споразумима. Тако се у Члану 2. дефинишу комуналне делатности, између осталог производња, дистрибуција и снабдевање топлотном енергијом и управљање комуналним отпадом, које се могу довести у везу са концептом циркуларне економије.
- **Закону о планском систему Републике Србије** („Службени гласник РС“, бр. 30/18), којим се уређује плански систем РС, односно управљање системом јавних политика и средњорочно планирање, врсте и садржина планских докумената које у складу са својим

надлежностима предлажу, усвајају и спроводе сви учесници у планском систему, међусобна усклађеност планских докумената, поступак утврђивања и спровођења јавних политика и обавеза извештавања о спровођењу планских докумената, као и сходна примена обавезе спровођења анализе ефеката на прописе и на вредновање учинака тих прописа. Од посебног значаја су Члан 16 и Члан 17. који, редом, дефинишу појам и садржину Концепта политике.

- **Уредби о структури, методологији израде, начину усклађивања развојних докумената, начину спровођења јавне расправе, као и начину и роковима излагања на јавни увид развојних докумената регионалног развоја** ("Службени гласник РС", број 15/2011), у којој се „ближе уређује структура, методологија израде, начин усклађивања развојних докумената, начин спровођења јавне расправе, као и начин и рокови излагања на јавни увид развојних докумената регионалног развоја“. У Члану 8, 9, 10, 11 се прописује организација процеса израде развојних докумената, кроз три фазе: припремни, стратешки и оперативни део.
- **Уредби о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената јавних политика** („Службени гласник РС“, бр. 8/19), према којој се „ближе уређује методологија управљања јавним политикама а нарочито обим, процес и контрола спровођења анализе ефеката приликом израде докумената јавних политика и прописа, као...“. Од посебног значаја је Члан 57. који прописује форму и садржину Концепта политике.

Током израде Документа, а у циљу усклађивања, консултована су пре свих, следећа планска и развојна документа на међународном и националном нивоу:

Оквир међународних и ЕУ јавних политика:

- Као најзначајнији документи из ове групе, а који су тесној вези са циркуларном економијом, издвајају се:
 - **Агенда одрживог развоја 2030** (енг. *2030 Agenda for Sustainable Development*),
 - **Европски зелени договор** (енг. *The European Green Deal*),
 - **Акциони план за циркуларну економију** (енг. *Circular Economy Action Plan*), и
 - **Зелена агенда за Западни Балкан** (енг. *Green Agenda for the Western Balkan*).

Оквир националних и локалних јавних политика:

- **Програм развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022–2024. године** („Службени гласник РС“, бр. 137/22) представља стратешки темељ за примену циркуларне економије, као алата за достизање одрживог развоја и смањења климатских промена. Документ дефинише области управљања отпадом, водама, обновљивим изворима енергије и енергетском ефикасношћу, и основ је за стварање подстицајног окружења за развој циркуларне економије у циљу подршке зеленој транзицији у Републици Србији.
- **Стратегија индустријске политике Републике Србије за период од 2021. до 2030. године** („Службени гласник РС“, број 35/20) има за циљ подизање конкурентности индустрије, а један од посебних циљева (Циљ 5) односи се на трансформацију индустрије од линеарног ка циркуларном моделу. Као сектори који у Републици Србији имају највећи потенцијал за примену концепта циркуларне економије идентификовани су

прерађивачка индустрија (посебно прехранбена), грађевинарство, као и примарна пољопривреда.

- **Стратегија одрживог урбаног развоја до 2030. године** („Службени гласник РС”, број 47/19) препознаје принципе циркуларне економије, а као мере за постизање циљева урбаног развоја, наведене су и мере за ублажавање климатских промена унапређењем квалитета свих параметара животне средине, мере система управљања отпадом и унапређења енергетске ефикасности. Посебно важна је Мера 1.1.1. Иновације и развој нискоугљеничне, ресурсно ефикасне „зелене” економије, која је у складу са принципима циркуларне економије.
- **Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године** („Службени гласник РС”, број 85/14) дефинише циљеве, приоритете и оквири политичких и институционалних реформи у области пољопривреде и руралног развоја. Између осталог постизање технолошког развоја и модернизације пољопривредне производње и прераде, повећање продуктивности и ефикасности у производњи, подизање свести о значају коришћења ОИЕ и производњи енергетских усева, контролисано управљање отпадом из примарне пољопривредне производње, итд.
- **Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022–2031. године** („Службени гласник РС”, број 12/22) утврђује стратешке циљеве за унапређење система управљања отпадом и основна начела којима треба да се руководе сви актери у управљању отпадом за остваривање тих циљева. Спровођење програма, поред смањења штетног утицаја на животну средину и климатске промене, треба да омогући остваривање предуслова за коришћење отпада у циркуларној економији.
- **Програм економских реформи за период од 2022. до 2024. године** представља један од кључних докумената у економском дијалогу између Републике Србије и Европске уније. У овом документу описана је Структурна реформа 11: Увођење концепта циркуларне економије, у оквиру које планиране активности укључују подршку увођењу концепта циркуларне економије у локалне самоуправе и привредне субјекте, промоцију концепта, као и сарадњу пословног и академског сектора.
- **План развоја АП Војводине 2023-2030. године**, као најважнији плански документ Покрајине, дефинише, између осталог, правце развоја и циљеве у свим областима друштвеног живота, као и механизме за остваривање тих циљева. Са аспекта циркуларне економије, посебну важност имају мере у оквиру Циља 2. Повећана конкурентност пољопривреде и Циља 8. Квалитетна животна средина са очуваним природним вредностима и одрживим коришћењем ресурса, отпорна и прилагођена на измењене климатске услове.
- **Планови развоја града Кикинда, општине Нова Црња, општине Житиште и општине Сечањ, за период 2022-2030. године**, у којима су дефинисани следећи приоритни циљеви и мере које се могу довести у директну везу са циркуларном економијом, као нпр. у случају града Кикинде, Приоритетни циљ 1. Индустријски и привредни развој, са припадајућом мером 1.2. Одрживи развој пољопривреде и села; Приоритетни циљ 2. Подизање квалитета живота и стандарда грађана, са припадајућом мером 2.5. Уређење животне средине. У случају Нове Црње, Житишта и Сечања присутне су мере: Одрживо коришћење природних ресурса, Ефикасније коришћење обрадивог пољопривредног земљишта, Привлачење инвеститора у области искоришћавања ОИЕ и др.

3. Опис постојећег стања

3.1. ПРОФИЛ ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА

3.1.1. Административни и географски положај

Територија које покривају четири ЈЛС обухваћене овим концептом имају одређене заједничке карактеристике. Пре свега, то је њихов положај на северу Републике Србије, односно источни положај у оквиру АП Војводине. Њихов административни положај је дефинисан тиме да су све територије које покривају ове четири ЈЛС, у ствари пограничне, тј. да се на својој источној страни граниче са Румунијом. При томе, три од четири њих имају и граничне прелазе са овом државом, и то: Кикинда има гранични прелаз Наково – Лунга, Нова Црња има велики међународни гранични прелаз Српска Црња – Жомбољ, а у општини Сечањ то је међународни прелаз Јаша Томић – Фењ, само за путнички саобраћај носивости до 3.5 t и ограниченог радног времена од 12 часова. Својевремено, постојао је и гранични прелаз Међа, на територији општине Житиште.

Ипак, у административним смислу, доминира Кикинда која има статус Града и центар је севернобанатског округа, док су остале ЈЛС у статусу општина, и то у средњобанатском округу. При томе, општине Нова Црња и Житиште су суседне, и имају директну саобраћајну везу са Градом Кикинда.

3.1.2. Општи подаци о становништву

Према проценама Републичког завода за статистику у Републици Србији живи 6.690.887 становника и у односу на Попис 2011. године укупан број становника смањен је за 495.975, односно за 6,9%. Тренд смањења забележен је у свим регионима, рачунајући и регион Војводине у којем тренутно живи 1.931.809 становника, што је пад од 9,44% у односу на 2011. годину. Посебно забрињава чињеница да на територији локалних самоуправа обухваћених Концептом тренутно живи 82.084 становника, што представља пад од 17,78% у односу на 2011. годину. Слична ситуација је и са бројем домаћинстава којих је 2011. године било 37.320, док их је у 2022. години 33.086, што је пад од 11,35%. Изненађује податак да

доминантан број чине самачка домаћинства којих је 10.119, или 30,58% од укупног броја домаћинстава (33.086), док је просечан број чланова домаћинства 2,44.

Детаљнији увид у структуру становништа и домаћинстава дат је у *Табели 3.1.*

Табела 3.1: Упоредни приказ броја становника и броја домаћинстава по пописима из 2011. и 2022. године, и број станова у 2022. години.

ЈЛС	Бр.становника (2011.)	Бр.становника (2022.)	Бр.домаћинстава (2011.)	Бр.домаћинстава (2022.)	Бр.станова (2022.)
Кикинда	59.453	49.691	21.681	19.914	24.070
Нова Црња	10.272	8.227	3.886	3.324	4.683
Житиште	16.841	13.544	6.302	5.457	7.773
Сечањ	13.267	10.622	5.451	4.391	6.073
Укупно:	99.833	82.084	37.320	33.086	42.599

Извор: РЗС, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20234005.pdf>

У структури домаћинстава на територији свих ЈЛС доминирају домаћинства са једним чланом, па са два члана и тако редом. Детаљнији увид у структуру становништа и домаћинстава дат је у *Табели 3.2.*

Табела 3.2: Домаћинства према броју чланова, Попис 2022. године

ЈЛС	Број домаћинстава	Са 1 чланом	Са 2 члана	Са 3 члана	Са 4 члана	Са 5 чланова	Са 6 чланова	Просек
Кикинда	19.914	5.874	5.935	3.701	2.692	1.104	608	2,46
Нова Црња	3.324	1.085	992	509	394	189	155	2,45
Житиште	5.457	1.701	1.634	904	685	330	203	2,46
Сечањ	4.391	1.459	1.296	723	494	252	167	2,40
Укупно:	33.086	10.119	9.857	5.837	4.265	1.875	1.133	

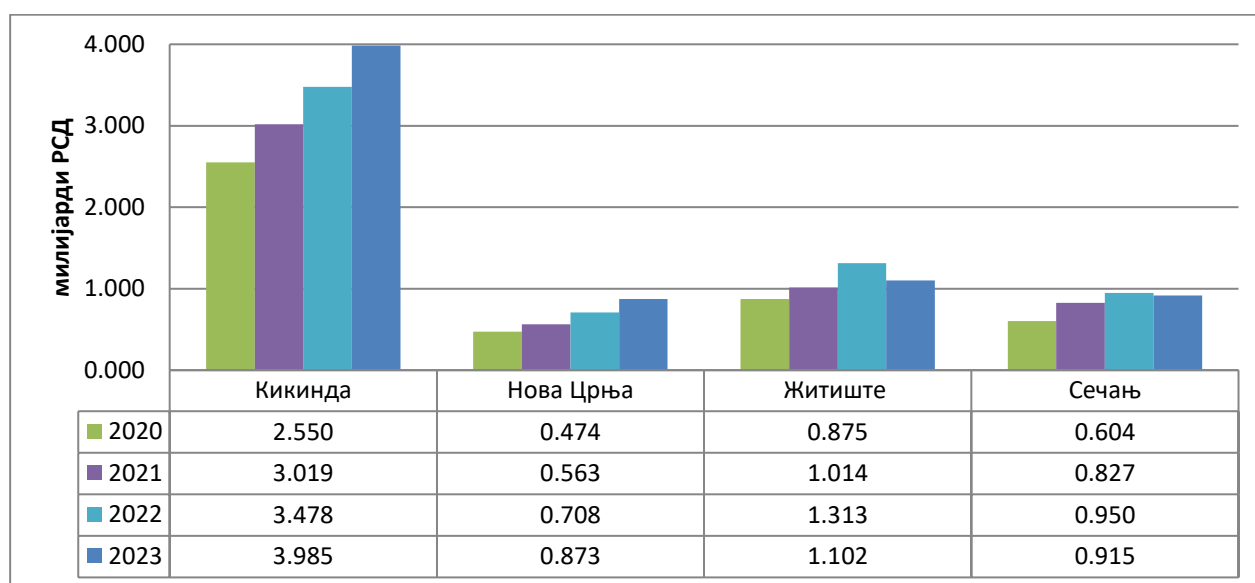
Извор: РЗС, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20234005.pdf>

Поред ових, свакако да треба споменути и показатељ Просечна старост становништва, која се у односу на претходни Попис, у свим ЈЛС обухваћених Концептом значајније повећала, и то: Кикинда са 41,90 у 2011. години на 45,13, Нова Црња са 42,65 на 44,90, затим Житиште са 42,74 на 44,75, док је овај пораст у општини Сечањ забележен са 43,13 на 45,72 године. Ово је свакако неповољније у односу на републички ниво, јер је ту забележен пораст са 41,57 на 43,85 година.

3.1.3. Карактеристике локалних самоуправа

С обзиром на националну структуру становништва и на чињеницу да је Војводина мултикултурална средина са преко 25 националних/етничких заједница, све четири ЈЛС имају више од једног језика у службеној употреби. У граду Кикинди и општини Нова Црња у службеној употреби су два језика (српски и мађарски), док су у општинама Житиште и Сечањ у употреби три језика (српски, мађарски и румунски).

Законом о финансирању локалних самоуправа прописано је да се средства буџета обезбеђују из изворних и уступљених прихода, трансфера, примања по основу задуживања и других прихода и примања утврђених законом. Са *Слике 3.1* се види да у буџетима референтних ЈЛС доминира Град Кикинда, док у случају руралних ЈЛС по буџету предњачи општина Житиште.

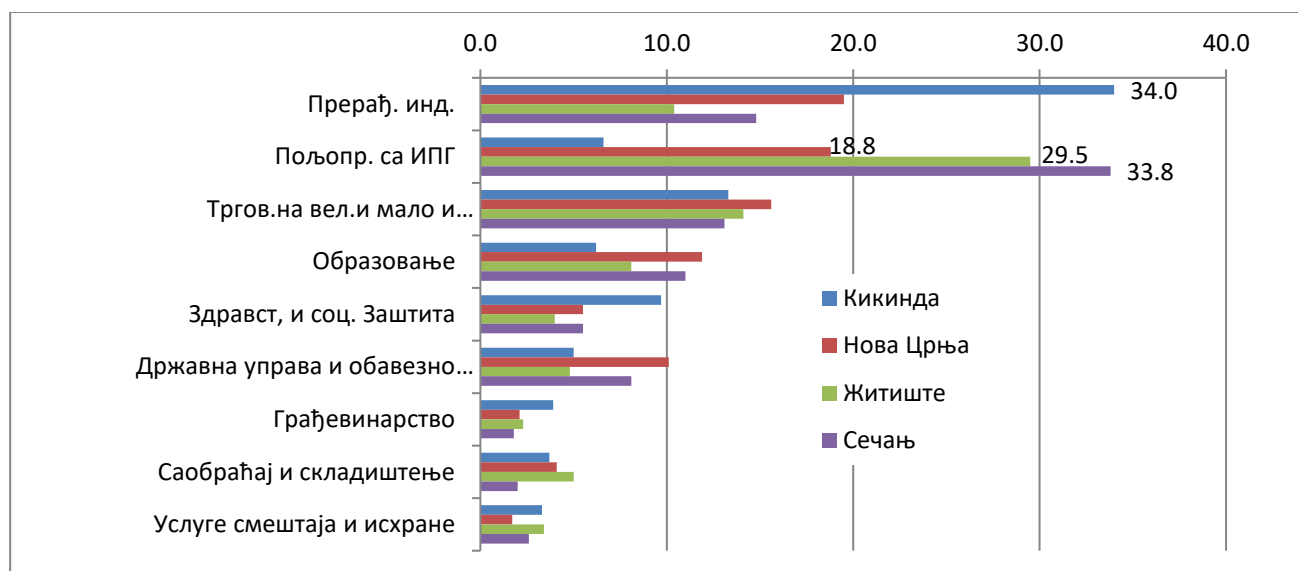
Слика 3.1.
Кретање планираног буџета ЈЛС обухваћених Концептом

3.2. ЕКОНОМСКА СИТУАЦИЈА

3.2.1. Општи преглед

Дужи низ година четири ЈЛС су задржале своје место у истој групи развијености, и то: Град **Кикинда** спада у **II групу развијености**, са оствареним БДП у распону 60-80% од републичког просека, док се општине **Житиште**, **Нова Црња** и **Сечањ** налазе међу јединицама локалних самоуправа које спадају у **III групу развијености** што значи да се на њиховим територијама остварује БДП у распону 60-80% од републичког просека. Разлози за ово се, поред чињенице да је Град Кикинда седиште севернобанатског управног округа, могу наћи и у структури запослености по привредним секторима, где удео запослености у прерађивачкој индустрији, према подацима за 2021. годину, у Кикинди износи 34,0%, дотле је тај удео у руралним општинама испод 20%.

Детаљнији увид у значајније секторе запошљавања даје [Слика 3.2](#).

Слика 3.2 Запошленост по важнијим секторима у 2021. години
(Извор: РЗС)

У [Табели 3.3](#) дато је кретање запослености/незапослености, просечне нето зараде и њене разлике у односу на просек у АПВ и РС, за период 2020-2022. год. за све четири ЈЛС обухваћене Концептом.

Табела 3.3: Упосленост и кретање нето примања у Кикинди, период 2018-2022. год.

ЈЛС	Кикинда			Нова Црња		
Година	2020.	2021.	2022.	2020.	2021.	2022.
Број запослених	17.243	17.831	17.954	2.185	2,239	2,231
Број незапослених	3.047	2.794	2.257	1.175	1,040	975
Просечна нето зарада (у РСД)	54.819	59.035	65.312	51.543	55,209	60,793
Разлика нето зараде у Граду и АПВ (у РСД)	-2,367	-3.459	-5.924	-5.643	-7,285	-10,443
Разлика нето зараде у Општини и РС (у РСД)	-5,254	-6.829	9.621	-8.530	-10,655	-14,140
ЈЛС	Житиште			Сечањ		
Година	2020.	2021.	2022.	2020.	2021.	2022.
Број запослених	3,900	3,869	3,920	3.102	3,044	3,060
Број незапослених	1,456	1,643	1,484	1.319	1,440	1,238
Просечна нето зарада (у РСД)	50.431	54,746	61,004	50,304	53,773	59,542
Разлика нето зараде у Граду и АПВ (у РСД)	-6,755	-7,748	-10,232	-6,882	-8,721	-11,694
Разлика нето зараде у Општини и РС (у РСД)	-9,642	-11,118	-13,929	-9,769	-12,091	-15,391

Извор: Агенција за привредне регистре и РЗС

Број регистрованих привредних субјеката је важан фактор који указује на економску снагу. Међутим, додатне варијабле су неопходне како би се добила шира слика. Тако нпр. кретање броја привредних друштава и предузетника може дати прецизне податке у вези са локалним циклусом економије. Различите фазе локалне економије се јасно оцртавају у процесу оснивања и затварања предузећа. Дугорочно стање баланса у нето броју нових привредних субјеката може да укаже на опадање/раст социо-економског развоја општине/региона.

На [Слици 3.3](#), приказано је кретање броја привредних субјеката у граду Кикинди и општинама Нова Црња, Житиште и Сечањ.

Слика 3.3.

Кретање броја привредних друштава и предузетника у ЈЛС обухваћених Концептом (Извор: АПР)

3.2.2. Пољопривреда

Пољопривреда представља једну од најважнијих привредних грана у Србији, а свакако најдоминантнију привредну делатност у АП Војводини, па тако са аспекта доступних ресурса и у посматраном подручју, које карактеришу добри природни услови за пољопривредну производњу попут квалитетног земљишта, присуства водних ресурса, повољне климе итд. што је уз дугу традицију резултирало специјализацијом пољопривредне производње у појединим деловима. У производњи доминирају основне ратарске културе, као што су разна жита (пшеница, јечам, кукуруз), повртарске културе, индустријске биљке, као и мањи део лековитог, ароматичног и зачинског биља. Највећи део коришћеног пољопривредног земљишта заузимају оранице и баште (159.760 ха), затим ливаде и пашњаци (12.717 ха), док мањи део површина заузимају воћњаци и виногради. Поред пољопривредних газдинстава (ПГ), којих на посматраном подручју има 10.252, активно је више пољопривредних предузећа и земљорадничких задруга.

Деатаљнији увид у број ПГ и структуру пољопривредног земљишта даје [Табела 3.4](#).

Табела 3.4: ПГ и пољопривредно земљиште у хектарима, стање 2018. год.

ЈЛС	Број ПГ	Коришћено пољопривр. земљиште	Оранице и баште	Воћњаци	Виногради	Ливаде и пашњаци
Кикинда	4.313	64.857	60.065	196	23	4.490
Нова Црња	1.271	22.335	21.971	166	3	123
Житиште	2.892	46.144	43.235	80	3	2.747
Сечањ	1.776	40.244	34.489	344	3	5.357
Укупно:	10.252	173.580	159.760	786	32	12.717

Извор: РЗС, Анкета пољопривреде 2018. године

Велика већина пољопривредног земљишта је у својини ПГ и пољопривредних предузећа, од којих је велики број приватизован. Када се говори о опремљености обрадивог земљишта, у референтним ЈЛС је приметна недовољна покривеност површина системима за наводњавање пољопривредних усева и вишегодишњих засада (Кикинда 1.230 *ha*, Нова Црња 157 *ha*, Сечањ 1.572 *ha*, Житиште 1.300 *ha*), што би требало унапредити уређењем каналске мреже која служи за одводњавање-наводњавање, електрификацијом атара итд.

Поред ратарства као доминатног облика пољопривредне производње, све четири ЈЛС имају своје карактеристичне гране пољопривреде које уз доминантну, чине значајан привредни потенцијал. На територији града Кикинда највише је заступљено ратарство, у општини Нова Црња је заступљено сточарство, где доминира узгој свиња, говеда и живине. У општини Сечањ доминантано је рибарство и воћарство, а по концентрацији живинарске производње општина Житиште је далеко изнад просека АП Војводине.

С обзиром на предности у односу на конвенционалну пољопривреду у погледу очувања земљишта као ресурса, здравља животиња, производње здравствено безбедних производа и смањења ризика по животну средину, **органска производња** је препозната и у плановима развоја партнерских локалних самоуправа као вид одрживе пољопривреде којем треба посветити посебну пажњу у наредном периоду. Оваква врста производње се базира на високом поштовању еколошких принципа, употреби ОИЕ и рационалном коришћењу природних ресурса, те њен даљи развој може представљати један од модела у контексту циркуларности пољопривреде.

Поред ратарства као доминатног облика пољопривредне производње, у одређеној мери је заступљено и сточарство, али далеко испод потенцијала које посматрано подручје има у овој области. По концентracији доминирају узгој свиња, млечно говедарство и узгој живине производња, док су остали облици узгоја у сточарству заступљени у мањој мери.

Табела 3.5: Број грла по рефернтним ЈЛС, у 2018. години

Врста/ЈЛС	Кикинда	Нова Црња	Житиште	Сечањ
Условно грло	34.948	3.512	19.414	9.955
Музне краве	4.713	503	2.853	1.598
Остале краве	154	0	34	148
Говеда	11.762	2.003	7.130	4.106
Биволи	0	0	0	0
Крмаче	6.371	399	1.243	1.555
Свиње	98.976	5.862	14.859	24.385
Овце	6.175	2.983	10.344	2.991
Козе	1.209	287	1.158	886
Коњи	241	20	21	174
Магарци	0	35	0	6
Бројлери	13.111	12.913	1.167.870	6.786
Кокошке носиље	37.294	18.814	32.616	23.688
Живина	76.535	34.918	1.226.989	44.737
Кунићи	211	73	0	279

Извор: РЗС, Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018. године

3.3. ПРИРОДНИ РЕСУРСИ И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Као једни од основних покретача друштвено-економског развоја, природни ресурси махом имају ту особину да су ограничени, док њихова прекомерна експлоатација услед остварења, пре свега, економских циљева доводи до њиховог смањења, нарушавања животне средине и климатских промена. Како би економски раст у будућности био одржив, неопходно је у постојећу економску парадигму, која неретко занемарује друштвене и еколошке циљеве, укључити рационалну употребу ресурса и примену иновативних пословних модела којима ће бити могуће остварити економски развој уз минималне штете по животну средину, односно тежити климатски неутралној и ресурсно ефикасној економији.

Територију локалних самоуправа обухваћених овим Концептом, па и генерално посматрано територију целе АП Војводине, карактеришу одређене компаративне предности које се огледају у повољним природним условима, односно доброј комбинацији климе и природних ресурса која погодује готово свим врстама пољопривредне производње. Посматрано са аспекта циркуларне економије у пољопривреди, најзначајнији природни ресурси су свакако **пољопривредно земљиште, воде и минерална богатства**.

Концептом обухваћено подручје располаже са око 177.944 *ha* плодног пољопривредног земљишта високих производних потенцијала, које заузима више од 90% њихове укупне територије и према власничкој структури највише припада приватним лицима, док се мањи део налази у државном и осталим облицима јавне својине (36.030 *ha*). Према обиму расположивих пољопривредних површина може се рећи да има повољне земљишне ресурсе, који пољопривреду засигурно сврставају у један од значајних развојних потенцијала. Међутим, генерално посматрано подручје располаже земљишним фондом солидно доброг квалитета, док његов састав варира по локалитетима. Најзаступљенији типови земљишта су ритска црница са варијететима (бикарбонатна, карбонатна, смоница и тешка ритска црница) и чернозем, затим следе ливадска црница и слатина, док од осталих, мање заступљених типова земљишта срећу се разни облици алувијума и мочварно земљиште.

Посматрано са аспекта биоенергетских ресурса, биомаса која остаје након ратарске производње погодна је за производњу енергетских брикета, енергетских пелета, биодизела, земног гаса из биогаса добијеног из биомасе, топлотне енергије, електричне енергије, етанола. Ако је познато да се на једном хектару површине од биомасе која остаје може добити енергија еквивалентне нафте 330 до 550 *l*, у зависности од врсте биомасе, то значи да се од укупне биомасе на површини од 177.944 *ha* може добити енергија еквивалентне нафте 58.721.520 до 97.869.200 *l*.

Са друге стране, на стање пољопривредног земљишта негативно утичу различити фактори, односно извори загађења, као што су интензивна производња, ерозије (ветра, воде и сунца), минерална ђубрива, пестициди, саобраћај, дивље депоније, отпадне воде из индустрије и домаћинства, експлоатација нафте и гаса, итд. који дугорочно могу довести до деградације земљишта као једног од најтеже обновљивих природних ресурса, те његовој заштити треба посветити посебну пажњу.

Посматрано подручје поседује водне ресурсе у површинским водама, који се огледају у притокама Дунава, Саве и Тисе и у развијеној каналској мрежи, пре свега каналском систему Дунав–Тиса–Дунав (ДТД). У Кикинди то је каналска мрежа Кикиндског канала и Старо језеро,

у Новој Црњи површинске воде чине два значајна канала и неколико мањих бунара и вештачких језера, у Житишту су то Стари Бегеј, Пловни Бегеј, баре, мочваре и велики број канала, док су у Сечању површинске воде представљене рекама Тамиш и Брзава, рибањацима у Сечању, Сутјесци, Неузини, Боки и Банатској Дубици и густо испресецаним системом каналске мреже Средњег Баната у саставу Хидро система „Дунав-Тиса-Дунав“. Већина површинских вода сврстава се у II и III класу, док су одступања најизраженија за хидросистем ДТД и водотокове који имају мању способност биолошког самопречишћавања, где су најугроженије деонице Канал Бегеј и Кикиндски канал. Као последица испуштања непречишћених комуналних и индустријских отпадних вода, најзагађенији водотокови су у близини већих урбаних и индустријских центара. Овакво стање указује на неопходност даљег унапређења система управљања отпадним водама на нивоу локалних самоуправа и привредних субјеката, као и примене одговарајућих третмана за њихово пречишћавање. Од укупне количине захваћених вода (7.249.000 l) искористи се око 82% (5.947.000 l), док се у просеку око 18% губи током дистрибуције. Истовремено, од укупно испуштених отпадних вода (4.577.000 l), у системима за пречишћавање третира се 2.397.000 l и то на нивоу града Кикинде, односно свега око 40%. Овакво стање наводи на закључак да се употреба воде и њено пречишћавање између као велики проблем, те су неопходне рационализације у овом погледу, као и даље унапређење система управљања отпадним водама на нивоу локалних самоуправа и привредних субјеката, односно примена одговарајућих третмана за пречишћавање.

Табела 3.6: Испуштање отпадних вода у ЈЛС обухваћених Концептом, у 2020. години

ЈЛС	Укупне испуштене отпадне воде (10 ³ m ³)	Испуштене отпадне воде у системе за одвођење отпадних вода (10 ³ m ³)	Пречишћене отпадне воде (10 ³ m ³)
Кикинда	2.936	2.397	2.397
Житиште	752	/	/
Нова Црња	398	/	/
Сечањ	491	28	/

Извор: РЗС, 2021. год.

У контексту минералних богатства, посматрано подручје располаже налазиштима угљоводоника у течном и гасовитом стању (нафта и гас), нарочито на територији града Кикинде, затим ту су неметаличне минералне сировине и сировине за добијање грађевинског материјала (глина), као и подземне воде и геотермални извори доминантно заступљени на територији општине Нова Црња. Генерално посматрано, подручје има релативно висок ниво подземних вода лошијег квалитета, које на појединим локалитетима досежу ниво од 2м испод површине терена. У зависности од хидрогеолошког система, односно хоризонта захватања, могу се очекивати различите издашности, као и термоминералне воде различитог састава и температуре. Квалитет термоминералне воде је погодан за бањски туризам и риболов (узгој млађи), док температура и до 80 С даје могућност загревања домаћинстава и јавних објеката, али пре свега пластеника и стакленика за узгој пољопривредних култура.

С обзиром да повећање површина под шумом у оквиру пољопривредног и водног земљишта повољно утиче на његова хидролошка својства (способност бржег продирања, примања, задржавања и кретања воде), као и да дрвна биомаса може представљати значајан извор у експлоатацији ОИЕ, разматрана је и дрвна ресурсна основа. Са пошумљеношћу од 7.1%, АП Војводина је једна од најмање пошумљених регија у Европи, док се овим концептом обухваћено подручје са 1,06% пошумљености (Кикинда 1,16%, Нова Црња 1,72, Житиште 0,45% и Сечањ 0,92%) налази далеко испод покрајинског просека и још даље испод оптималног нивоа (14,32%). Имајући у виду да је дрво један од највећих природних обновљивих ресурса, пошумљавање, адекватно управљање шумама и рационална потрошња дрвета неопходни су предуслови за даљи одрживи развој овог сегмента.

3.4. ТРЕНУТНА СИТУАЦИЈА ПО ПИТАЊУ ЦИРКУЛАРНОСТИ ЕКОНОМИЈЕ У ПОСМАТРАНОМ ПОДРУЧЈУ

3.4.1 Сектор пољопривреде

Сектор пољопривреде је по својој одредници извор биоразградивог отпада, али и делатност у којој се могу узгајати тзв. енергетске биљке. Изградњом БГ постројења, пољопривредни произвођачи су добили могућност да своје енергетске културе, пре свега кукурузну силажу, затим отпад са својих сточарских фарми, али и друге отпаде из пољопривреде, предају, односно продају БГ постројењима. Ово је већ ушло у праксу у релативној близини постојећих БГ постројења, како за ПГ, задруге, тако и за физичка лица. И сами инвеститори, приликом своје иницијалне рачунице имају у виду потенцијале који се крију у пољопривреди, а односе се на супстрат који им је неопходан за несметано функционисање.

Биолошки третман отпада, односно процес разградње биоразградивог органског отпада ради добијања корисних материјала, може обухватити мало пре поменуто анаеробну дигестију у БГ постројењима, али и кондиционирање земљишта (компостирање). Овакав третман биоразградивог отпада врши се у контролисаним условима, под дејством микроорганизама и у присуству кисеоника, а крајњи циљ је стварање компоста који не садржи опасне примесе и који би могао да се користи за баште, стакленике, одржавање зелених површина и уређење паркова. У биоразградиви отпад такође спада отпад из башти, паркова, од хране, кухињски отпад из домаћинства, угоститељских и малопродајних објеката, као и отпад из производње прехранбених производа, који такође може представљати озбиљну ресурсну основу за биолошки третман, што би довело до смањења одлагања ове врсте отпада на депонију и последично смањења емисије гасова са ефектом стаклене баште.

3.4.2. Домаћинства

На годишњем нивоу се у свету произведе око 2 милијарде тона само комуналног (кућног) отпада, што значи да у просеку становник планете створи око 0,74 kg тог отпада на дневном нивоу. Према подацима ЕУРОСТАТ-а у Србији је у 2019. години генерисано 338 kg комуналног отпада по становнику, односно 0,95 kg дневно, што је више од просека у свету, али опет мање од европског просека (502 kg по становнику годишње, или 1,4 kg дневно).

С друге стране, према подацима Програма за заштиту животне средине Уједињених нација,¹ у Србији се годишње генерише око 2 милиона тона органског - биоразградивог отпада, а годишње се баца 83 kg хране по становнику, што је 9 kg више од светског просека. Истовремено, Србија је на последњем месту у Европи у рециклажи кућног отпада са просечном стопом од свега 0,4%, док се у Немачкој, на пример, рециклира чак 65,5% овог отпада. Процене Агенције за заштиту животне средине говоре да око 40% комуналног отпада чини био отпад, од чега велики проценат чини прехранбени отпад. Према резултатима истраживања које је спровео Центар за унапређење животне средине 2019. године, у домену прехранбеног отпада подаци говоре да на годишњем нивоу домаћинства у Србији баце око 247.000 тона овог отпада, односно 676 тона дневно. Овакав начин понашања свакако има етичке, али пре свега економске и еколошке последице, јер одлагање ове врсте отпада на депонију доводи до разлагања и производње метана, односно емисије гасова са ефектом стаклене баште, али и до загађења површинских и подземних вода излученим хранљивим материјама у процедурним водама. Треба нагласити да биоразградиви комунални отпад представља највећу појединачну компоненту комуналног отпада и чини у просеку 40%, док је овај проценат вероватно и већи у руралним срединама.

Одношење комуналног отпада из домаћинства у референтном подручју је у надлежности јавних комуналних предузећа основаних од стране ЈЛС, са изузетком Града Кикинде где је овај посао поверен приватном стратешком партнеру. Од укупног броја становника око 90% је обухваћено услугама одношења смећа, које је боље организовано у урбаним срединама, док су рурална подручја мање покривена због неадекватне инфраструктуре, опремљености, приступачности и организације. Главни изазови система сакупљања комуналног отпада из домаћинства укључују: одсуство примарне, а потом и секундарне селекције отпада; некомерцијалну цену услуге сакупљања отпада; неадекватан модел наплате услуге одношења смећа; неадекватан број, структуру и дистрибуцију контејнера; непоштовање прописа; недостатак адекватне инфраструктуре и опреме за транспорт и третман отпада.

Тренутни модел наплате комуналне услуге одношења смећа, који се огледа у наплати по m^2 стамбеног простора, сигурно не стимулише грађане да се понашају одговорно по питању генерисања отпада и његовог одлагања. Са друге стране, модел наплате по броју чланова домаћинства, који се примењује приликом наплате неких других комуналних услуга, такође не би био праведан, јер генерисање отпада зависи и од платежне способности домаћинства. Евентуална имплементација модела који би се заснивао на наплати услуге по основу количине баченог отпада би свакако стимулисао домаћинства да свој отпад раздвајају, предају на рециклажу, а део отпада (био отпад) чак самостално третирају компостирањем. Овакав модел наплате би уистину захтевао додатна улагања у инфраструктуру и опрему комуналних предузећа, као и промену навика грађана, али би засигурно смањио крајњу количину отпада за депоновање, нарочито био отпада, као и емисију гасова са ефектом стаклене баште.

Историјски посматрано, неки облици циркуларности биомасе су постојале у руралним, а нарочито у пољопривредним подручјима. Човек је једноставно узимао из природе шта је проналазио и након употребе у неком облику у њу и враћао биоразградиви материјал. Развојем пољопривреде, ова размена је постајала све интензивнија. Тако су, на пример, од давнина познати „системи грејања“ у којима се пољопривредни отпад користи као сировина (шапурика/шапурина, тулузина и др.), као и генерисани стајњак, који се након одлежавања

¹ United Nations Environment Programme Food Waste Index Report 2021.

враћа на њиву. Слично томе, кроз историју су се развиле и одређене методе компостирања, нарочито у комбинацији са отпатцима заосталим од припреме хране.

Имајући у виду велик број сеоских домаћинстава и релативно развијено сточарство у референтном подручју, коришћење стајњака као органског ђубрива може смањити употребу других вештачких ђубрива и истовремено унапредити физичке, хемијске и биолошке особине земљишта. Са друге стране, жетвени остаци (агро биомаса), као што су житна и сојина слама, пресована кукурузовина, шапурика, итд. уместо спаљивања на њивама могу бити употребљени као енергенти за пећи и котлове за грејање домаћинства, стакленика и пластеника, без обзира на чињеницу да има лошије особине од дрвне биомасе у погледу топлотне моћи и већег садржаја пепела. Ово би свакако представљало добар пример циркуларне економије у пољопривреди, а с обзиром на велику површину пољопривредног земљишта која се налази под кукурузом, посебно занимљив би била шапурика која је боља као гориво од других жетвених остатака, пре свега због мањег садржаја пепела од друге агро биомасе.

На референтној територији не постоји организовано компостирање, као врсте третмана биоразградивог отпада у домаћинствима, мада је био један покушај да се то учини на територији Града Кикинде, али који није заживео у пракси.

3.4.3. HoReCa сектор

HoReCa је сектор у који спадају хотели, ресторани, кетеринг објекти, односно привредни субјекти који су велики произвођачи хране, чиме истовремено генеришу и велике количине биоразградивог отпада.

Процењује се да овај сектор у Србији годишње произведе око 40.000 тона прехранбеног отпада, односно 6 kg по глави становника. Иако је ова количина знатно нижа у односу на просек ЕУ-28 од 20 kg по глави становника, забрињава податак да у Србији чак 99% ове врсте отпада завршава на депонијама, док свега 13% HoReCa сектора у Србији предаје прехранбени отпад овлашћеним оператерима. У контексту настанка, прехранбени отпад се може поделити на кухињски, настао приликом припреме хране и чини око 20% укупне сирове хране, и потрошачки, настао од јестивих остатака након конзумирања који чини око 15% укупно сервиране хране. Иако је бацање на депонију најраспрострањенији облик одлагања прехранбеног отпада у Србији, он се може свакако поновно користи на неколико начина, као што су донације хране за људску употребу, коришћење за животињску употребу и оно што је посебно значајно са аспекта овог документа, у индустријске сврхе (компостирање и/или производња електричне енергије у биогасним постројењима). С обзиром на то да не постоје тачни подаци о генерисању ове врсте отпада на посматраном подручју, применом процењеног републичког просека (6 kg по глави становника) на 82.084 становника се добија количина од 492.504 kg прехранбеног отпада на годишњем нивоу, који у комбинацији са другим врстама биоразградивог отпада може представљати значајну сировинску основу у контексту циркуларне економије у пољопривреди. Пре свега ту се мисли на компостирање којим се производи ђубриво богато хранљивим материјама, али и биогасна постројења у којима се путем анаеробне дигестије производи „зелена“ електрична и топлотна.

3.4.4. Биогазна постројења

ОИЕ последњих деценија, а нарочито у протеклим годинама, све више постају предмет интересовања инвеститора. Тај талас је захватио и Србију. Биогаз, као ОИЕ, нарочито је интересантан за пољопривредна подручја, као и за индустријска постројења у области прехранбене, односно кланичне индустрије, мада и генерисани комунални течни и чврсти отпад изискује све веће трошкове збрињавања, па се изградња БГ постројења намеће као једно од пословних решења.

Сама изведба БГ постројења, је у тесној вези са врстом и количином доступног супстрата, а пољопривредна делатност је по природи таква да обезбеђује његов широк спектар. У пракси се у тзв. „пољопривредним“ БГ постројењима као супстрат доминантно користе енергетске биљке, стајњак и жетвени остаци.

Тренутно је у Србији, махом на територији АП Војводине, оперативно преко 30 БГ постројења који су у функцији производње електричне енергије, а инвестиције су покренуте и на новим локацијама широм Војводине, док има и инвеститора који проширују своје производне капацитете. На територији референтних ЈЛС, у функцији се налазе четири БГ постројења, и то: у Сечању/Општина Сечањ (2 x 0,999 MW), у Башаиду/Град Кикинда (0,999 MW) и у Честерегу/Општина Житиште (0,637 MW). У фази реализације инвестиције на посматраном подручју су још два постројења (2 x 0,999 MW) у Јаша Томићу, као и једно у Новој Црњи (0,999 MW), мада простора, барем по питању доступности супстрата, има напретек.

Истину говорећи, још увек је развој у овој области највише повезан са подстицајима које даје Република Србија.

3.4.5. Подстицаји у области ОИЕ и циркуларне економије

Како би стимулисали производњу електричне енергије из ОИЕ, односно како би произвођачи ОИЕ брже повратили инвестицију, надлежни у РС су 2013. године увели систем фид-ин тарифа који власницима постројења која користе ОИЕ гарантује да ће им у периоду од 15 година Електропривреда Србије (ЕПС) за произведене тзв. „зелене киловате“ плаћати већу цену од тржишне. Тај систем подразумева и да трошкове који настају услед тога што ЕПС „зелену“ електричну енергију скупље плаћа, сnose потрошачи кроз таксе за подстицај развоја ОИЕ, односно накнаду за подстицај повлашћених произвођача струје која износи 0,801 РСД/kWh. Изменама Закона о коришћењу обновљивих извора енергије, предвиђено је да ће се гарантоване цене електричне енергије из ОИЕ додељивати на аукцијама, уз задржавање претходне накнаде, из разлога што ће систем фид-ин тарифе и даље важити за постројења снаге мање од 500 kW, док ће се велики произвођачи чији су производни капацитети већи од 500 kW, надметати за најповољнију цену која ће бити прихваћена.

Према Закону о коришћењу обновљивих извора енергије (Службени гласник РС, бр. 40/2021 и 35/2023), подстицајне мере могу да се стекну за електрану на биомасу, електрану на биогаз, геотермалну електрану, електрану на биоразградиви отпад, електрану на депонијски гас, електрану на гас из постројења за третман комуналних отпадних вода, ветроелектрану, соларну електрану и електрану која користи друге ОИЕ. Подстицаји за производњу електричне енергије из обновљивих извора спроводе се у одређеном подстицајном периоду кроз систем тржишних премија и систем фид-ин тарифа.

- **Систем Тржишне премије**

Тржишна премија је врста оперативне државне помоћи која представља додатак на тржишну цену електричне енергије коју корисници тржишне премије испоруче на тржиште и која се одређује у евроцентима по kWh, а право на њу стиче се у поступку аукција које се спроводе путем јавног позива од стране Министарства рударства и енергетике. Након поступка квалификације, који подразумева одабир пријављених учесника на основу испуњености предвиђених услова, приступа се фази надметања у којој се учесници својим понудама надмећу према критеријуму „која понуда нуди нижу тржишну премију у односу на максималну тржишну премију“, односно нижу висину откупне цене у односу на максималну откупну цену. Након прављења ранг листа и попуњавања квоте врши се одабир најбољих понуда и учесници чије су понуде на аукцијама прихваћене стичу статус привременог повлашћеног произвођача електричне енергије, који након достављања финансијског инструмента обезбеђења закључује уговор о тржишној премији са овлашћеном уговорном страном (гарантованим снабдевачем). Привремени повлашћени произвођач стиче статус повлашћеног произвођача електричне енергије за цео капацитет или део капацитета електране ако је: стекао лиценцу за обављање енергетске делатности производње електричне енергије у складу са законом; електрана трајно прикључена на преносни, дистрибутивни, односно затворени дистрибутивни систем електричне енергије са одобреном снагом; за електрану обезбеђено посебно мерење одвојено од мерења у другим технолошким процесима.

- **Систем Фид-ин тарифа**

Фид-ин тарифа, као врста оперативне државне помоћи која се додељује у облику подстицајне откупне цене која се гарантује по kWh за испоручену електричну енергију у електроенергетски систем у току подстицајног периода, може се стећи само за мала постројења и демонстрационе пројекте. Она се обрачунава и исплаћује на месечном нивоу, а може да се стекне за цео или део капацитета електране. Министарство врши доделу права на фид-ин тарифу у поступку аукција на основу расположивих квота које прописује Влада. Учесници у поступку аукције која функционише као код претходног система, чије су понуде на аукцијама обухваћене решењем о додељивању права на фид-ин тарифе, стичу статус привременог повлашћеног произвођача електричне енергије даном доношења тог решења. Привремени повлашћени произвођачи остварују право на фид-ин тарифе, подстицајни период и преузимање балансне одговорности закључењем уговора о фид-ин тарифи са гарантованим снабдевачем, док статус повлашћеног произвођача електричне енергије стичу под истим условима као код претходног система.

У оба наведена система, подстицајни период траје 15 година од дана прве исплате тржишне премије, односно 15 година од дана прве исплате фид-ин премије, са том разликом што ће мали произвођачи струје моћи да продају само ЕПС-у, док ће велики произвођачи који се надмећу на аукцијама за загарантовану цену, моћи да је продају на слободном тржишту. У случају да цена струје на домаћој берзи у Србији буде нижа од добијене на аукцији, разлику до ње произвођачу ће надокнадити држава, док ће у обрнутом случају произвођач бити дужан да ту разлику исплати држави.

- **Остале врсте подстицаја**

Политика субвенција игра једну од кључних улога у развоју ОИЕ, а да би се смањиле емисије угљеника, владе субвенционису нискоугљенична предузећа или потрошаче који доприносе економији са ниским садржајем угљеника, односно оне које смањују карбонски отисак и што мање загађују животну средину. Субвенције од стране Владе РС у претходном периоду биле су обезбеђене кроз различите конкурсе на нивоу ЈЛС, усмерене на енергетску ефикасност (замену столарије и котлова за грејање), као и на производњу електричне енергије из ОИЕ, односно уградњу соларних панела.

Све већи значај придаје се и управљању отпадом, барем на планском нивоу, а у последњих неколико година остварен је и напредак у овој области, пре свега у сегменту усклађивању прописа о управљању отпадом са прописима ЕУ. Међутим у РС сепарација и рециклажа још увек нису системски организоване, а подстицаји у овом сегменту односе се на државне субвенције за рециклажу, односно на подстицајна средства за поновну употребу и искоришћење отпада као секундарне сировине или за добијање енергије, као и за производњу кеса – трегерица за вишекратну употребу, које додељује Министарство за заштиту животне средине у складу са Уредбом о висини и условима за доделу подстицајних средстава и Правилником о усклађеним износима подстицајних средстава за поновну употребу, рециклажу и коришћење одређених врста отпада. Ова подстицајна средства ограничена су, односно опредељују се само за одређене типове отпада (отпадна гума и уља, акумулатори, индустријске батерије, електрична и електронска опрема и за производњу кеса са или без биоразградивих адитива), и за сада немају превелик утицај у посматраном контексту циркуларне економије у пољопривреди.

Тарифни систем за обрачун електричне енергије за тарифне купце.² Овим системом се, између осталог, за купце из категорије „широка потрошња“ дефинишу нивои, односно зоне потрошње активне енергије и то: 1. Рационална потрошња (зелена зона) до 350 kWh, 2. умерена потрошња (плава зона) преко 350 kWh до 1.6000 kWh и 3. велика потрошња (црвена зона) преко 1.600 kWh. Применом овог система се одступа од линеарне наплате утрошене електричне енергије уколико се пређе у наредну зону.

- **Најорганизованији примери прикупљања отпада и његове употребе у ЕУ**

Шведска

У Шведској, циркуларна економија је приступ који фаворизује коришћење производа који се могу поново користити у потпуности, такозвани приступ од колевке до колевке. Шведска влада је 2018. год. основала посебну саветодавну групу (Саветодавна група за циркуларну економију), како би помогла да циркуларна економија постане кључни део владине политике.³ Шведска је такође светски лидер у претварању отпада од хране у еколошки биогас. Према наводима шведског удружења за управљање отпадом,⁴ та држава је учинила сакупљање отпада од хране обавезним од 2021. год. Биогас добијен прикупљањем овог отпада се сада користи за погон јавних аутобуса и грејање стамбених зграда.

² Тарифни систем за обрачун електричне енергије за тарифне купце. („Сл. гласник РС“, бр. 1/2007, 31/2007, 50/2007, 81/2007, 21/2008 и 109/2009)

³ <https://sweden.se/climate/sustainability/swedish-recycling-and-beyond>

⁴ <https://www.avfallsverige.se/in-english/>

Немачка

У Немачкој је одвајање отпада законом прописана обавеза.⁵ Свако мора правилно одвојити свој отпад према врсти и бацити га у одговарајуће канте.

Ако се не поштују правила одвајања отпада, станодавац или управник зграде може издати упозорење, а у случају да се такво понашање настави, они имају право да затраже од надлежних органа исељење тих станара. Поред тога, станодавац или управник има право да фактурише све трошкове који настану због погрешног одвајања отпада станарима који не прате правила, јер ако се отпад не одваја или се одваја на погрешан начин, повећавају се трошкови које ваш станодавац или стамбена заједница мора да плати за одлагање отпада. Ако станодавац у колективном становању или управник зграде не пронађе кривца, урачунаће трошкове у рачун за комуналне услуге зграде који плаћају сви станари. Ако станодавац или управник зграде има доказа о томе који станари не одвајају отпад како треба, он им може директно наплатити надокнаду.

Код кућа у приватном власништву, погрешно одвајање отпада ће прогресивно увећавати рачун за одлагање отпада. Неправилно одвајање отпада такође представља и правни основ за прекршајну тужбу. Ако се прекршај понавља више пута, ова казна може износити и неколико стотина или хиљада евра.

⁵ <https://handbookgermany.de/en/waste-separation>

3.5. SWOT АНАЛИЗА

Након спроведене анализе постојећег стања по питању циркуларне економије у пољопривреди и њених потенцијала на подручју обухваћеног Концептом, приступило се интеграцији и агрегацији идентификованих фактора. Посебан значај је дат резултатима са прве фокус групе одржане у Кикинди 17. 11. 2023. године, а којој су присуствовали и допринос дали релевантни представници са референтне територије.

У следећој табели је приказана Интегрална SWOT матрица у коју су унешени сви релевантни фактори по питању стања и перспектива циркуларне економије на посматраном подручју.

Табела 3.7: Интегрална SWOT матрица

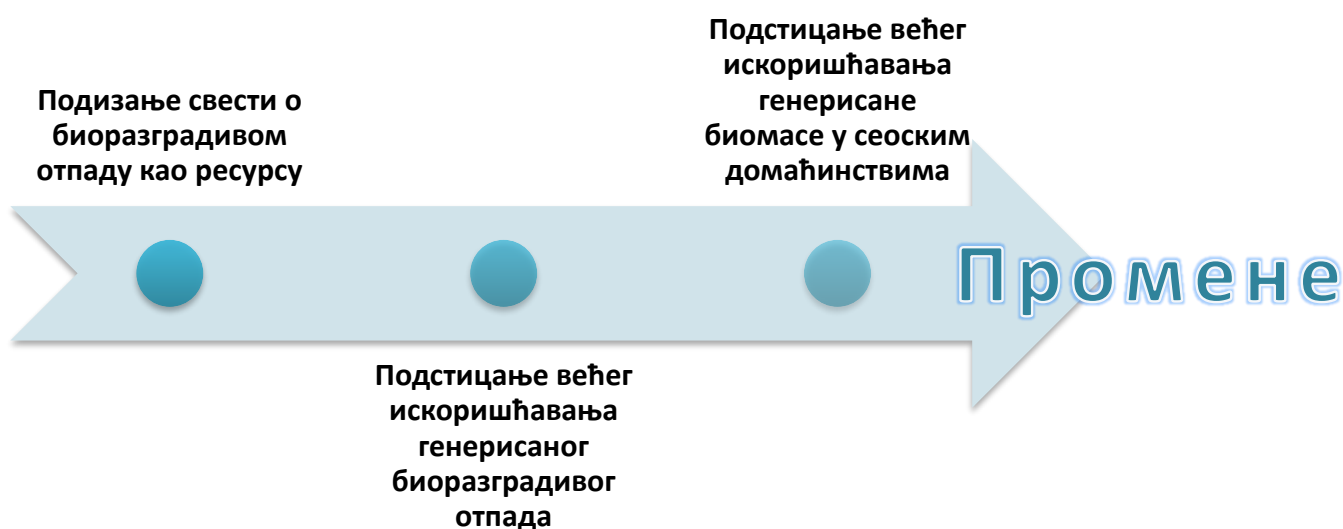
СНАГЕ	СЛАБОСТИ
Обрадиво пољопривредно земљиште***	Мала искоришћеност биоотпада у сеоским домаћинствима***
Традиција у пољопривредној производњи***	Недостатак инфраструктуре у области заштите животне средине (непречишћавање отпадних вода, неадекватан третман и одлагање отпада, постојање дивљих депонија)***
Механизована ПГ и задруге **	Непостојање селекције отпада у домаћинствима**
Висок удео пољопривредног становништва**	Висок степен коришћене енергије из фосилних горива у пољопривреди*
ПГ и пољопривредне задруге**	Слаба информисаност и размена информација привредних субјеката о могућностима искоришћења биоотпада**
Традиционална сеоска домаћинства**	Скромна понуда подстицаја за циркуларну економију**
Локални планови управљања отпадом*	Изостанак спровођења казнене политике у случајевима неадекватног поступања са биоотпадом и/или загађења животне средине**
	Мањак радне снаге на БГ постројењима*
	Непостојање класификације отпада у ЈКП која се баве прикупљањем отпада***

ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
Државни подстицаји у области ОИЕ***	Неодговорно понашање према биоразградивом отпаду, генерално***
Велике количине неискоришћене пољопривредне биомасе, годишње***	Низак ниво свести о значају рециклаже и потенцијалима циркуларне економије ***
Позитивна релевантна регулатива у Србији**	Променљива регулатива по питању подстицаја у ОИЕ**
Развој енергетике у области ОИЕ**	Нерационално коришћење/газдовање природним ресурсима***
Заинтересованост инвеститора за улагање у искоришћавање ОИЕ у енергетику***	Лоши демографски показатељи у руралним подручјима**
Релевантна правна регулатива на нивоу ЕУ**	Скупа инострана технологија за БГ постројења**
Прилив инвестиција у прерађивачку индустрију**	Загађење земљишта као последица пољопривредних активности*
Општи тренд подизања свести о значају заштите животне средине**	Климатске промене*

Напомена:

Симбол „*” означава јачину, односно важност атрибута (* → мали, ** → средњи, *** → велики).

На основу претходне табеле, по питању циркуларности економије у пољопривреди као кључни фактори успеха се могу дефинисати:

4. Дефинисање жељене промене

На основу свега до сада изнетог у овом документу жељена промена се може описати на следећи начин:

Град Кикинда и три руралне општине Нова Црња, Житиште и Сечањ су погранично пољопривредно подручје Србије, у којем се настали пољопривредни и други биоразградиви отпад третира на различите начине како би се поново вратио у употребу. Примена принципа циркуларности у пољопривреди, унапредиће стање животне средине, уз истовремене економске ефекте.

У достизању овако дефинисане жељене промене, неопходна је сарадња међу свим институционалним и ванинституционалним факторима на територији четири референтне ЈЛС. Поред иницијалних финансијских средстава усмерених за остварење жељене промене четири ЈЛС ће настојати да повежу све заинтересоване стране како би се пројективано стање у области циркуларне економије у пољопривреди што више приближило зацртаном.

Од релевантних фактора у четири ЈЛС, свакако да су најзначајнији:

- ПГ и ЗЗ,
- ЈКП,
- Привредни субјекти из пољопривредног сектора,
- Привредни субјекти из енергетског сектора,
- Привредни субјекти из HoReCa сектора,
- Домаћинства,
- Релевантне стручне организације (ПСС, ..).

Од релевантних фактора изван територије 4 референтне ЈЛС, свакако да су најзначајнији:

- Ресорни сектетаријат, Владе АПВ,
- Ресорно министарство, Владе РС,
- Научно-истраживачке организације.

Поред ових институционалних фактора, четири ЈЛС ће бити отворене за све појединце, и неформалне групе, заинтересоване за остварење претходно дефинисане жељене промене.

5. Дефинисање циљева

При дефинисању циљева који се желе остварити овим Концептом, као полазиште је узета позитивна регулатива у области циркуларне економије и другим мање или више преклапајућим областима, као што су управљање отпадом, заштита животне средине и др.

Општи циљ:

Стварање подстицајног окружења за развој циркуларне економије у пољопривреди на подручју града Кикинде и општина Житиште, Нова Црња и Сечањ

Статистичких подаци указују да је економија на територији општина Житиште, Нова Црња, Сечањ, а са прерађивачком индустријом, а донекле и града Кикинде, у значајној мери део пољопривредне гране индустрије. То значи ће позитивна промена у локалним економијама ових општина највећи ефекат имати ако се промена парадигме пословања спроведе у оквиру пољопривреде као њеног највећег чиниоца.

Релативно уско специјализован економски профил ових територија омогућава једноставнију транзицију ка циркуларној економији кроз заједничке кораке које ће омогућити поновно коришћење одговарајућих категорија отпада у пољопривредном економском циклусу. Ово се првенствено односи на коришћење жетвених остатака и отпада из сточарско-живинарске производње, било у БГ постројењима, или као компостирана прихрана за побољшање квалитета земљишта у ратарској производњи.

Промена модела наплате комуналних услуга за прикупљање смећа са паушалне наплате по (стамбеној или комерцијалној) јединици на наплату према генерисаној количини смећа, уз промовисање и унапређење одрживог потрошачког понашања је један од корака који су потребни како би се променила перцепција смећа из садашњег „нужног зла“ у „профитабилну меркантилну сировину“.

У циклусу пројектовања минималног стварања отпада и загађења, одржавања производа и материјала у употреби и регенерацији природних система који карактерише циркуларне економије, свакако велику улогу игра и генерисани биоразградиви отпад из домаћинства или угоститељских, трговачких и других чинилаца који се баве прометом, припремом и/или обрадом хране.

Показатељ:

1. Промена система наплате накнада за прикупљени отпад
2. Количина рециклираног биоразградивог отпада

Извор:

1. Службени листови града КИ и општина ЖИ, НЦ и СЕЧ
2. ЈКП, БГ постројења и други привредни субјекти

Рефер. вредност:

1. 0 (2023.)
2. 0 kg/становник/годишње (2023.)

Циљана вредност:

1. 4 (2030.)
2. 15 kg/становник/годишње (2030.)

Посебан циљ 1:

Промена парадигме понашања према биоразградивом отпаду

Прелазак са традиционалне линеарне на циркуларну економију подразумева велику промену парадигме пословања и то хоризонтално, кроз већи број међусобно повезаних индустријских грана унутар једне заокружене економске целине. У том смислу, неопходно је, за почетак, интегрисати све инструменте из система управљања отпадом, од контроле целокупног система поступања са отпадом, од његовог настанка, преко разврставања, сакупљања и транспорта, до третмана и његовог одлагања, као завршне фазе у том систему.

Функционални и постепени прелазак на циркуларну економију од ЈЛС захтева превазилажење декларативне опредељености и формализацију ове идеје кроз међуопштинске споразуме заинтересованих страна. Овим споразумом може се поставити правни оквир и одредити тентативна динамика активности којима ће се у локалне економије постепено уводити принципи циркуларне економије. Паралелно са тим, шира акција усмерена на подизање свести код локалних актера о значају концепта циркуларне економије у пољопривреди и локалном економском развоју је веома битна како би дошло до истинске промене понашања према биоразградивом отпаду.

Смањење количина овог отпада који завршава на депонијама и повећање његовог поновног коришћења у економским процесима представља добар индикатор промене ове парадигме.

<u>Показатељ:</u>	Удео биоразградивог отпада у комуналном отпаду (запремински)
<u>Извор:</u>	4 ЈЛС и ЈКП
<u>Рефер. вредност:</u>	40% (2023.)
<u>Циљана вредност:</u>	35% (2030.)

Посебан циљ 2:

Унапређење система управљања биоразградивим отпадом

Мада одређени законски оквир за успостављање међуопштинског система за управљањем биоразградивим отпадом постоји, тренутна ситуација у управљању њиме на територији четири референтне ЈЛС је највећим делом иницирана интересом који за тај отпад показују власници БГ постројења. Системским решењем на њиховим територијама значајно ће се повећати капацитети за прикупљање овог отпада и повећати економске уштеде по основу смањења употребе ресурса и енергије за његову концентрацију. Организованим прикупљањем би се повећале и економске користи за домаћинства и одређене категорије економских чинилаца које су велики генератори овог отпада.

На тај начин, ствариће се и доступна сировинска база за развој нових модела коришћења овог отпада у сврху генерисања енергије кроз употребу агро биомасе за грејање домаћинства, стакленика, као и његовог комбиновања са баштенским и прехранбеним отпадом у БГ постојењима, уз истовремену редукцију емисије гасова и загађење вода услед смањеног обима бацања на депоније.

<u>Показатељ:</u>	1. Број функционалних БГ постројења 2. Број јавних одлагалишта за биоразградиви отпад
<u>Извор:</u>	1. 4 ЈЛС 2. 4 ЈЛС
<u>Рефер. вредност:</u>	1. 4 (2023.) 2. 0 (2023.)
<u>Циљана вредност:</u>	1. 11 (2030.) 2. 4 (2030.)

6. Идентификовање мера⁶

6.1. ИДЕНТИФИКОВАНЕ МЕРЕ У ОКВИРУ ПОСЕБНОГ ЦИЉА 1

Посебан циљ 1 је дефинисан као **Промена парадигме понашања према биоразградивом отпаду**. У оквиру овог посебног циља, идентификоване су две мере, и то:

Мера 1.1:

Стварање циркуларне пољопривредне заједнице града Кикинде и општина Житиште, Нова Црња и Сечањ

Ова мера представља операционализацију једне компоненте унутар циља о промени парадигме понашања према биоразградивом отпаду. Мера предвиђа формално изјашњење и усаглашавање четири референтне ЈЛС по питању стварања заједнице која ће се о питањима управљања биоразградивим отпадом и његовом улогом у циркуларној економији референтне територије приступити на координисан начин са обостраним користима за све чланице. Споразум ће бити састављен у форми Меморандума и верификован на заседањима локалних скупштина или градског/општинских већа.

<u>Показатељ:</u>	Потписан Меморандум за циркуларну пољопривредну заједницу
<u>Извор:</u>	4 ЈЛС
<u>Рефер. вредност:</u>	0 (2023)
<u>Циљана вредност:</u>	1 (2030)

Мера 1.2:

Подизање свести код локалних актера о значају концепта циркуларне економије у пољопривреди

Екстензивна индустријска производња подупрta екстремним конзумеризмом је довела до озбиљног урушавања природног окружења, исцрпљености ресурсних база и почела је да угрожава базичне потребе и саме принципе друштвеног поретка услед негативних утицаја на здравље људи и других последица које је прате. Из тих разлога потребан је радикалан заокрет у економској пракси који ће умањити или чак преокренути негативне последице линеране економије, а да би до њега дошло изузетно је важно подићи свест о негативним утицајима овакве и потенцијалима парадигме циркуларне економије.

Ова Мера дизајнирана је управо са таквом амбицијом, која би обухватила институције образовања, актере локалних самоуправа и економске чиниоце на територији ове четири ЈЛС у широкој кампањи подизања свести о позитивним ефектима циркуларне економије у пољопривреди на локалну економију, здравље становништва и очување природних ресурса ове микро-регије.

⁶ Све идентификоване мере у овом Концепту укључују родну равноправност, и неутралност када су у питању микро, мали и средњи привредни субјекти.

У прилог оправданости ове мере, говори и чињеница да последњих година међународна заједница у многим документима и законским актима стреми ка обавезивању што већег броја земаља света на увођењу едукације о заштити животне средине на различитим нивоима и сферама васпитно-образовних система.

<u>Показатељ:</u>	Број кампања о циркуларној економији у пољопривреди
<u>Извор:</u>	4 ЈЛС
<u>Рефер. вредност:</u>	5 (2023.)
<u>Циљана вредност:</u>	32 (2030.)

6.2. Идентификоване мере у оквиру Посебног циља 2

Посебан циљ 2 је дефинисан као **Унапређење система управљања биоразградивим отпадом**. У оквиру овог посебног циља, идентификоване су две мере, и то:

Мера 2.1:

Успостављање организованог сакупљања биоразградивог отпада

Улога ове Мере је да пружи оквир за дефинисање активности којима се и у пракси успоставља систем организованог сакупљања биоразградивог отпада. Организовање сакупљање подразумева изградњу критичне инфраструктуре и дефинисање локација на којима је могуће успоставити компостилишта, односно одлагалишта где би грађани и правна лица која генеришу отпад ове врсте могла да га одложе или предају служби која би га прикупљала.

Оваква могућност нарочито је битна за правна лица која се баве услугама хотелијерства, ресторанима и кетерингом (HoReCa сектор), као и трговинама које се баве прометом хране или генеришу друге врсте био-отпада.

У циљу унапређења управљања чврстим отпадом на територији четири референтне ЈЛС, планирана је подела компостера и канти за биоразградиви отпад у домаћинствима, чиме ће се непосредно допринети смањењу количина биоразградивог отпада одложеног на локалној депонији.

<u>Показатељ:</u>	Количина издвојеног биоразградивог отпада
<u>Извор:</u>	ЈКП и БГ постројења
<u>Рефер. вредност:</u>	није доступно (2023.)
<u>Циљана вредност:</u>	15% (2030.)

Мера 2.2:

Успостављање јединственог инфо-система за сакупљање биоразградивог отпада

Овом мером искористио би се потенцијал интернета за размену и дистрибуцију информација између генератора биоразградивог отпада и његовог потенцијалног корисника, али и управљачких структура.

Реализацијом ове мере биће омогућена оптимизација процеса прикупљања – генератори могу постављати информације о количинама и врсти расположивог отпада коју имају или планирају да створе, док би корисници и/или они који се баве прикупљањем могли да оптимизују средства за ту операцију и планирају своје активности и потенцијалну сировину за рад БГ постројења.

Управљачке структуре на овај начин добијају драгоцен алат за мониторинг токова биоразградивог отпада, обима и начина његовог искоришћења. На овај начин директно се остварује увид у позитивне ефекте уштеда ресурса, чиме се директно унапређује локална економија.

Показатељ: Интернет портал/број корисника/посета порталу

Извор: Интернет и ИКТ службе у 4 ЈЛС

Рефер. вредност: није доступно (2023.)

Циљана вредност: 1/1.000/минимум 10.000 (2030.)

7. Извештај о анализи ефеката алтернативних опција

У складу са чланом 6. Уредбе о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената јавних политика („Службени гласник РС”, бр. 8/2019), анализа ефеката није спроведена у оквиру припреме Концепта, јер као ускосекторски документ јавне политике нема висок утицај на друштво и не представља висок приоритет.

8. Информације о резултатима спроведених консултација

Током израде *Концепта развоја циркуларне економије у пољопривреди на територији пограничних банатских локалних самоуправа: Кикинда, Нова Црња, Житиште и Сечањ*, одржане су различите врсте консултација, и то са: представницима ЈЛС, комуналних предузећа (јавних и приватних), представницима еколошких организација цивилног друштва, као и представницима привреде.

Формалне консултације су обављене на консултативним састанцима фокус група, а први такав састанак одржан је новембра месеца 2023. године у Кикинди, са циљем израде SWOT матрице, на основу које су дати предлози циљева и мера Концепта. Други консултативни састанак одржан је децембра месеца 2023. године у Зрењанину и био је посвећен дефинисању коначних циљева и мера, односно дефинисању жељене промене која се жели постићи. На одржаним састанцима, применом брејнсторминг методе, од учесника су се добијали конкретни предлози опција, који су на лицу места продискутовани, и снагом аргумената и конкретних показатеља исти су прихватани или одбацивани. Неке од опција су одбачене из разлога што су излазиле из оквира надлежности ЈЛС, док су се друге опет одбациле због њихове економске неоправданости.

Неформалне консултације су се интензивно вршиле између званичних представника ЈЛС и РЦР Банат, као техничке подршке на пројекту, који су заједно чинили окосницу тима за израду Концепта. На овим консултацијама се практично вршило усаглашавање око приступа у изради документа, али и претходном дефинисању циљних праваца деловања, као и прецизнијег дефинисања претходно усвојених опција са формалних консултација.

У завршној фази израде Концепта, извршене су консултације са надлежнима у свакој ЈЛС обухваћеној Концептом, које су се сагласиле са предложеном садржином документа, док је исти и званично прихваћен од стране Градског већа Града Кикинде, као главног партнера на пројекту.

9. Предлог и образложење изабране опције

Спроведене активности у аналитичком делу израде Концепта су показале да су кључни проблеми/слабости у области примене циркуларне економије у пољопривреди у референтним општинама веома блиске и да се пре свега, односе на: неодговорно понашање према биоразградивом отпаду, генерално, што се може директно довести у везу са нерационалним коришћењем/газдовањем природним ресурсима, односно са неадекватним третманом и одлагањем биоразградивог отпада. Овај проблем је, између осталог, проузрокован и због непостојања класификације отпада у ЈКП, односно правним лицима која се баве прикупљањем отпада у четири референтне ЈЛС. Уколико се свему овоме додају још слаба информисаност и размена информација привредних субјеката о могућностима искоришћења биоотпада, али и скромна понуда подстицаја за циркуларну економију (у пољопривреди), јасно је да се одлучно и плански мора приступити решавању наведене проблематике.

Сагледавајући претходно наведене налазе, а узимајући у обзир законске и друге оквире, као и остале битне факторе (институционално окружење, потенцијале буџета ЈЛС, и др.), а пре свега надлежности ЈЛС, овај Концепт је дефинисао свој општи циљ, који се треба остварити до 2030. године, као:

Стварање подстицајног окружења за развој циркуларне економије у пољопривреди на подручју града Кикинде и општина Житиште, Нова Црња и Сечањ

Током израде Концепта, одржане су различите врсте консултација са заинтересованим странама, односно релевантним факторима у подручју циркуларне економије у пољопривреди, у првом реду са представницима ЈЛС, нарочито у делу за пољопривреду и финансије, затим и са представницима ЈКП и др.

Формалне консултације су обављене на фокус групама уз учешће представника релевантних фактора циркуларне економије у пољопривреди. Учесници су, на основу резултата до којих се дошло у аналитичком делу, заједнички дошли до дефиниција циљева и мера, као најприкладнијих за примену у овом првом периоду. У складу са тиме, дефинисан је први посебан циљ као **Промена парадигме понашања према биоразградивом отпаду**, са своје две мере: Мера 1.1: Стварање циркуларне пољопривредне заједнице града Кикинде и општина Житиште, Нова Црња и Сечањ, и Мера 1.2: Подизање свести код локалних актера о значају концепта циркуларне економије у пољопривреди, које имају задатак да направе неку врсту припреме терена за имплементацију мера у оквиру посебног циља 2, дефинисаног као **Унапређење система управљања биоразградивим отпадом**. У оквиру овог посебног циља дефинисане су две мере, и то: Мера 2.1: Успостављање организованог сакупљања биораградивог отпада, и Мера 2.2: Успостављање јединственог инфо-система за сакупљање биоразградивог отпада, које би требало да остваре конкретне циркуларне ефекте у пољопривреди.

10. Процена потребних финансијских средстава

Финансијска средства потребна за реализацију мера ће за више њих бити обезбеђена из буџета ЈЛС, уз напомену да су нека од њих, под различитим називима већ налазе у њима.

Концептом се предвиђа да за поједине мере, нарочито оне финансијски захтевније, финансијска подршка затражи и из спољшњих извора, пре свега АПВ и РС, али и ЕУ.

Табела 10.1: Процена потребних финансијских средстава за реализацију мера, и њихови извори

Назив мере	Потребна финансијска средства (10 ⁶ РСД)	Финансијски извор(и)
Мера 1.1: Стварање циркуларне пољопривредне заједнице града Кикинде и општина Житиште, Нова Црња и Сечањ	0,1	Буџети ЈЛС
Мера 1.2: Подизање свести код локалних актера о значају концепта циркуларне економије у пољопривреди	30	- Буџети ЈЛС - Донатори
Мера 2.1: Успостављање организованог сакупљања биоразградивог отпада	600	- Буџети ЈЛС - Донатори
Мера 2.2: Успостављање јединственог инфо-система за сакупљање биоразградивог отпада	2,0	Буџети ЈЛС

Реализацијом мере 1.1. Стварање циркуларне пољопривредне заједнице града Кикинде и општина Житиште, Нова Црња и Сечањ, формализоваће се сарадња између партнерских ЈЛС, чиме би се отвориле перцепције за размену искустава, као и постојећих знања и осталих ресурса.

Реализацијом мере 1.2. Подизање свести код локалних актера о значају концепта циркуларне економије у пољопривреди, планирано је да се, поред постојећих иницијатива у овој области, интензивније делује на подизању свести уопште, јер је управо она један од кључних фактора за успешност прихватања концепта циркуларности у локалној заједници. Ово ће се постићи спровођењем бројних кампања усмерених ка значају биоразградивог отпада као ресурса, његову класификацију и поновну употребу. Поред ЈЛС као претежних извора финансирања ове мере, предвиђено је да се у кампању укључе и различити донатори, као што су АПВ, РС, али и ЕУ, чија искуства у овој области могу бити драгоцена.

Реализацијом мере 2.1. Успостављање организованог сакупљања биоразградивог отпада, планирано је да се обезбеде канте и компостери за биоразградиви отпад у домаћинствима и правним лицима, као и изградња јавних одлагалишта или компостилишта. Због финансијске захтевности ове мере, предвиђено је да спољни извори финансирања преовлађују, док би своју посвећеност ЈЛС исказале улагањем дела сопствених средстава.

Реализацијом мере 2.2. Успостављање јединственог инфо-система за сакупљање биоразградивог отпада, планирано је да се коришћењем савремених технологија обезбеди умрежавање генератора и манипулатора биоразградивог отпада на референтној територији. Предвиђено је да се средства за реализацију ове мере обезбеде из буџета четири ЈЛС.

11. Процена финансијских ефеката

Финансијске ефекте реализације мера у овом концепту је веома тешко одредити из најмање два разлога, и то:

- Концептом су обухваћене четири ЈЛС, међу којима је Град Кикинда доминантан у односу на остале ЈЛС, па ће свака од мера имати различите финансијске ефекте, и
- Присутан је ефекат финансијске мултипликације, нарочито у мери 2.1.

Поред овога, у мери 2.2: Успостављање јединственог инфо-система за сакупљање биоразградивог отпада, значајно ће се допринети смањењу трошкова одношења биоразградивог отпада, што ће се позитивно одразити на расходну страну буџета.

Уопштено говорећи, може се констатовати да су све мере усмерене на унапређење општег благостања у четири референтне ЈЛС.

12. Оквирни предлог плана наредних корака

Први наредни корак при имплементацији Концепта односи се на састављање Оперативног плана активности које ће се реализовати у оквиру дефинисаних мера, са дефинисаним носиоцима, где је то могуће, као и оквирним роковима.

Наредни кораци по питању решавања проблематике разрађене Концептом се најпре односе на праћење ефеката које ће предложене мере остварити у проблемском подручју на које су усмерене.

Са јасно дефинисаним индикаторима како на нивоу циљева, тако и на нивоу мера, могуће је након извесног времена извршити и оцену, односно вредновање постигнутих ефеката, путем екс-пост анализе. Резултати ове анализе ће указати да ли је предложена опцију јавне политике потребно даље разрађивати, и у којој мери, или ју је потребно кориговати, односно одбацити је као несврсисходну.

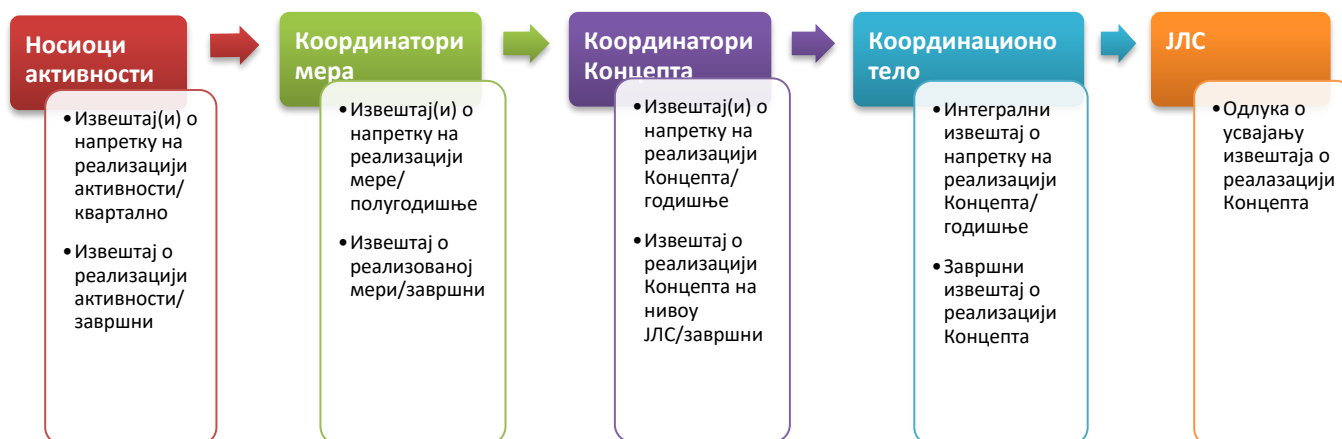
13. Одређење начина извештавања

Правовремено и објективно информисање међу актерима на реализацији Концепта је од суштинске важности, како би се на евентуална уочена одступања од планираног, могло одговорно и адекватно реаговати, односно како би се на назнаке непредвиђених отежавајућих околности, могло проактивно деловати.

Да би информације „са терена“, уопште и стигле до ЈЛС и њених органа, неопходно је дефинисати начин прикупљања информација на самом изворишту, њихову обраду, као и токове информација међу члановима Тима за реализацију. У складу са тим, основни приступ у извештавању је „одоздо ка горе“, што подразумева да прве информације, у форми **Извештаја о напретку на реализацији активности** (квартално), стижу од носиоца конкретних активности дефинисаних Оперативним планом/плановима, и иду ка координаторима мера, а чији задатак је да врше непрекидно праћење промене показатеља на нивоу мере, и то, како се која активност заврши. Координатори мера (у свакој ЈЛС за сваку меру) на полугодишњем нивоу, формално извештавају своје координаторе Концепта на нивоу ЈЛС. Ово је у форми **Извештаја о напретку на реализацији мера**, односно након реализоване мере у форми **Извештаја о реализованој мери**, како би они могли имати увид у утицај реализације мера на показатеље на нивоу посебних циљева, односно општег циља.

Координатори Концепта на нивоу ЈЛС, на основу извештаја приспелих од координатора мера, припремају годишњи **Извештај о реализацији Концепта** који шаљу јединственом Координационом телу (представници из све четири референтне ЈЛС), са освртом на обим и рокове реализације активности и мера, и нагласком на утрошена финансијска средства и на промену показатеља на свим нивоима. Након спровођења свих мера, координатори Концепта састављају завршни Извештај о реализацији Концепта на нивоу ЈЛС, који шаљу Координационом телу.

На основу прикупљених извештаја, Координационо тело припрема **интегрални годишњи извештај** на нивоу Концепта, који се подноси органима ЈЛС. У конкретной години (између треће и пете године од почетка реализације Концепта) интегрални годишњи извештај се ради у форми **завршног извештаја о реализацији Концепта**, на основу којег се доноси одлука о наредним корацима по питању јавне политике у проблемском подручју циркуларне економије у пољопривреди.

Слика 10.1
Информациони токови при реализацији Концепта

Израда овог документа финансијски је потпомогнута од стране
Владе Републике Србије,
Кабинета Министра за равномерни регионални развој